

Kapina pulpetissa

Leea Lakka

7

8

9

10

11

Mitä vuosi takarivissä
opetti lukemisesta,
kirjoittamisesta ja
taitojen eriytymisestä

Nemo

© Leea Lakka ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

ISBN 978-951-1-50347-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

Sisällys

Elokuu, jolloin aloitan ysiluokan uudelleen	7
Syyskuu, jolloin takarivi alkaa kiinnostaa	24
Lokakuu, jolloin pohdin, miksi koulu ei muutu	45
Marraskuu, jolloin kukaan ei jaksaisi lukea mitään	64
Joulukuu, jolloin on pakko	86
Tammikuu, jolloin mietin, miksi vähäkin riittää	106
Helmikuu, jolloin valitaan amis tai lukio	123
Maaliskuu, jolloin humanistifeministi kohtaa konservatiivikristityn	141
Huhtikuu, jolloin paljastuu, että nuoret eivät tunnista pääministeriä	158
Toukokuu, jolloin ylitän häpeän ja palaan pesäpallokentälle ..	173
Kevätjuhlan jälkeen	188
Kirjallisuus	192
Kiitos	199

Elokuu, jolloin aloitan ysiluokan uudelleen

Elokuussa 2018 olen 30-vuotias perheenäiti ja valmistaudun ensimmäiseen koulupäivääni. Aion käydä yhdeksännen luokan uudelleen. Typerryttävä suunnitelma, sanovat ystäväni. Saatan olla samaa mieltä.

Palaan yläkouluun vuodeksi. Takaisin loputtoman pitkillä ja kaikuvilla käytävillä, vionon tupakan, hien ja bensan tuoksun keskelle tankkaamaan ruotsin epäsäännöllisiä verbejä ja muutosprosentin laskukaavaa. Suunnitelmani on istua tunti tunnin jälkeen pöytiin, joiden alapintaan ei kannata sokkona koskea. Aion heittäytyä uudelleen neuvotteluihin siitä, onko pakko mennä ulos, saako vessassa käydä kesken tunnin ja oliko kukaan sanonut, että läksyt oli tehtävä tälle tunnille.

Olen valmistautunut samoin kuin viimeksi ysille mennessäni. Olen pessyt tukan, valinnut hartaasti vaatteita ja pakannut reppuun vihon ja vasta ostetun terävän kynän. Ysiluokalle meneminen tuntuu kuitenkin erilaiselta kuin vuonna 2000. Silloin lompsin itävan-taalaisen metsän kautta kulkevaa hiekkatietä Sotungin yläkouluun. Nyt ajan koululle lapsiperheen autolla, takapenkki täynnä hiekkaa ja muruja. Jännitys on sama kuin aikanaan. En ole ihan varma, kenelle kannattaa mennä puhumaan. Jännittää, huomaanko vieläkään itse, milloin olen liian tyrkky ja milloin umpimielinen. Jännittää, saanko kavereita.

Menen yläkouluun, koska olen päättänyt yrittää ratkaista laskevan lukutaidon ongelman. Kirjoitan siis väitöskirjan. Aion tutkia luke-

mista ja kirjoittamista yläkoulussa menemällä paikan päälle. Haluan selvittää, miksi suomalaisnuorten lukutaito heikkenee, miksi Pisasijoituksemme laskee ja – jos suoraan sanotaan – mitä ihmettä suomalaisessa peruskoulussa oikein tapahtuu.

Kysymyksistä viimeinen on piinannut mieltäni siitä asti, kun aloitin äidinkielen opettajan työt ammatillisessa oppilaitoksessa pari vuotta aiemmin. Olin toki tiennyt jo mennessäni, että monilla nuorilla on hankaluuksia oppimisen kanssa. Silti todellisuus tuntui määrältä rätiltä vasten kasvoja: löysin itseni kertaamasta 16-vuotiaiden kanssa yhdyssanoja ja isoja alkukirjaimia. Täytimme henkilötietolomaketta kokonaisen oppitunnin ajan, muun muassa siksi, että sanat *postitoimipaikka* ja *lähiomainen* olivat nuorille vieraita. En ollut juuri opettanut yläkoulussa, joten en voinut ymmärtää: miten voi lojua yhdeksän vuotta maailman parhaaksi sanotussa koulussa, ja silti lopputulos on tämä.

Toistan: mitä hittoa peruskoulussa tapahtuu?

Meillä on täällä luokassa tutkija

Ensivaikutelman perusteella yläkoulussa on aika samanlaista kuin 18 vuotta aiemminkin. Sisäseinät ovat paksusti maalattua tiiltä. Latitiat ovat muovimattoa, portaikkoja on paljon. Hissejä oppilaat eivät saa käyttää. Käytävien seinissä on naulakoita, joissa ei roiku takkeja, paitsi joltain unohtunut virttynyt huppari, johon en koskisi paljain käsin. Seinillä on kuviksen taideteoksia, mainoksia koulun tapahtumista, oppilaskunnan ilmoittelua. Nuoret norkoilevat käytävillä. Tupakan, hien ja bensan lisäksi koulussa tuoksuu kouluruoka, energijuoma ja hiuslakka, opettajienhuoneessa kahvikin. Näen nuorilla ryhdikkäitä avonaisia nahkaisia olkalaukkuja ja lypsyyn painuneita mustia reppuja, piukkoja farkkuja ja löysiä verkkareita. Lippiksiä ja pipoja, joita pidetään sisällä ja joita vastentahtoisesti otetaan ruokalassa pois. Kaikkialla kaikuu ja ääntä on paljon. Luokissa on pöytiä ja tuoleja, datatykkeitä ja tussitauluja, ihan niin kuin alkoi olla jo 2000-

luvun Vantaallakin. Enää piirtoheittimiä ja liitutauluja ei ole missään.

Toisin kuin viisitoista vuotta sitten, nyt käyn ysiluokkaa kahdessa koulussa. Tutkimusta varten annan niille salanimet, toinen on tästä lähtien Huuhkajan, toinen Västäräkin koulu. Vietän molemmissa pari päivää viikossa ja aina kokonaisen koulupäivän kerrallaan. Ensimmäisenä päivänä saan lukujärjestykset. Piirrän lukujärjestykset muistivihkooni ja tarkistan niitä sieltä usein. Pitkä välkkä, vaihtuvat ruokavuorot ja kerran viikkoon vietettävät luokanvalvojan vartit eivät meinaa upota päähäni millään.

Koulupäivieni mittaan pääsen melkein kaikkien oppiaineiden tunnille. On opinto-ohjausta, uskontoa, terveystietoa, matematiikkaa, fysiikkaa, kemiaa, äidinkieltä, biologiaa, maantietoa, yhteiskuntaoppia, ruotsia ja englantia. Taitoaineiden tunnit ovat vähissä kenttäpäivinäni, enkä koko vuonna pääse sen enempiä kotitalouden, musiikin, kuvataiteen kuin käsityön tunneille. Liikuntatunteja olisi tarjolla, mutta päädyn lähtemään maanantaisin ennen kuin iltapäivän liikunta alkaa. On oltava jotain etua siitä, etten ole enää oppivelvollinen. Koulun pesistunnit – *never again*.

Ensimmäisenä päivänä koulu alkaa luokanvalvojan tunnilla. Se pidetään kellarikerroksessa. Opettaja kysyy kesäkuulumisia, moni kertoo saaneensa mopokortin. Kuulumisten jakaminen on aika vastentahtoista, muutama mutisee, ettei tehnyt mitään, paskaa tulla kouluun, no oon mopoillu. Oppilaiden keskinäistä juttua on enemmän kuin varsinaisia vastauksia opettajalle. Pari oppilasta muistelee keskenään kesäisiä juhlia kaupungin uimarannalla.

Opettajan ohjaama muistelu ei lähde vetämään, joten siirrymme järjestyssääntöihin. Opettaja kertoo, että energiajuomiin otetaan tästä lähtien tiukka linja ja kaikki tavatut juomat takavarikoidaan. Minua huvittaa, sillä olen nähnyt tänään jo useamman tölkin, eivätkä ne ole kyllä ketään kiinnostaneet. Koulualueelta ei saa poistua (eipä, mutisevat oppilaat). Tupakoida ei saa. Opettaja puhuu tilanteesta, jossa koulusta pitäisi poistua nopeasti. Kukaan ei mainitse ampumista ääneen, mutta luokkaan laskeutuu hetkellinen hiljaisuus.

On ensimmäinen koulupäivä, mutta tapaan uudet koulukaverini jo toista kertaa. Kävin molemmissa tutkimuskouluissa jo keväällä esittelemässä asiaani: haluaisin tulla tutkimaan, miten tässä luokassa luetaan ja kirjoitetaan. Kerroin, että haluaisin kulkea luokan mukana, istuskella oppilaiden joukossa ja kuunnella ja katsella, mitä tapahtuu. Olen varautunut aikuismaisesti kertomaan, miten asianmukaisesti aion säilyttää aineistoa ja miten kenenkään henkilöllisyys ei paljastu. Nuoria kiinnostavat ihan muut seikat: ”Joo siis ihan kiva, mutta... miks?” minulta kysytään. Tähän kysymykseen palaamme pitkin vuotta. *Miksi just me: miksi sä tuut tänne vapaaehtoisesti, ollaaks me kivempia kuin ne toiset, kaduttaako sua jo, että sä tulit.* (Koska mua kiinnostaa, en mä nyt ehkä sano mitään, ei kaduta.)

Opettaja lukee vielä lakia: ”Nyt on peruskoulun viimeinen vuosi. Paras ottaa koulu tosissaan. Jokainen numero lasketaan, ja niillä on väliä helmikuun yhteishaussa.”

Helmikuussa hämmöttävä yhteishaku on yksi syy sille, että olen nimenomaan ysluokassa. Silloin oppilaat valitsevat, jatkavatko he lukiossa, ammatillisessa vai jossakin siihen valmistavassa koulutuksessa. Yhteishakutulos ratkeaa peruskoulun päättötodistuksen keskiarvon perusteella. Arvosanat taas jaetaan pitkälti lukemalla ja kirjoittamalla annettujen näyttöjen perusteella. Oletan, että jos joku täällä aikoo tsempata yläkouluaikana, se tapahtuu tänä vuonna.

Lopulta ensimmäinen päivä menee ihan hyvin, ”yllättävän hyvin”, raportoin väitöskirjani ohjaajille. Opin oppilaiden ja opettajien nimiä, opin paikkoja. Opin, miten koulun ruokalassa jonottaminen sujuu ja millä strategialla astianpalautuksessa selviää sulavasti. Saan ruokalan valvojalta anteeksi sen, etten ole jättänyt reppua naulakkoon. Pääsen biologian ja kemian tunneille. Biologian tunnilla jokainen saa taas kertoa kesäkuulumisen. Minäkin kerron perheemme pyöräreissusta Ahvenanmaalle. Yritän olla hauska, mutta ketään ei naurata. Sitten siirrymme opettelemaan, mitä ovat *anatomia* ja *fysiologia*.

Elokuun mittaan päiväni alkavat vakiintua, kummallinen muuttuu arjeksi. Olen maanantait ja tiistait Västäräkissä, torstait ja perjantait

Huuhkajassa. Joka viikko pidän yhden työhuonepäivän, ja kirjoitan silloin puhtaaksi muistiinpanojani ja lueskelen aiempia tutkimuksia. Koulupäivinä tulen lukujärjestyksen mukaan kahdeksaksi tai yhdeksäksi, pysäköin perheautoni opettajien autorivin jatkoksi. Vähitellen opin, keitä kaikkia voin moikkailla. Opin, missä on lähin kirjasto ja ruokakauppa. En koko vuonna tuo opettajainhuoneeseen omaa kuppia, mutta kirjoitan nimeni kaapinoven taulukkoon ja sujautan kaappiin paketin Juhla Mokkaa. Alan olla osa porukkaa.

Useimmissa luokissa minulle muotoutuu vakipaikka. En ole varma, merkitsevätkö opettajat sen istumajärjestykseensä. Yksi opettaja haluaa, että oppilaat nousevat seisomaan, kun hän saapuu luokkaan. Nousen muiden mukana, ja se naurattaa sekä minua että opettajaa. Yleensä istun takarivissä, välillä reunassa. Minulla ei ole oppikirjoja eikä avaimia – en siis ole oppilas enkä opettaja. Sen sijaan minulla on tietokone. Ihan ensimmäisinä päivinä teen vielä muistiinpanoja vihkoon, mutta ajatukseni on kynää nopeampi. Niinpä turhaudun ja siirryn tietokoneeseen. Aluksi pelkään, että naputuksen ääni häiritsee, mutta kaikki tottuvat siihen pian. Sitä paitsi nopeasti valkenee, että Leea yleensä tietää, mitä on ruokana – olen tallentanut koulujen ruokalistat selaimeni suosikkeihin. Tunneilla katson ja kuuntelen kaikkea. Sitä, mitä oppilaat tekevät, kenen kanssa, millä otteella. Mitä opettaja kertoo, mitä pyytää, kenelle puhuu. Keneltä kysytään, keneltä ei. Mistä oppilaat puhuvat? Kenen kanssa? Kirjoitan kaikkea ylös, näin:

Aikamoinen hässäkkä alkuun, istumapaikoista huudellaan, neuvotellaan, teatraalisen loukkaantuneesti vaihdetaan omalle paikalle. Hässäkkää ei kestä mitenkään loputtomasti, ihan vain muutaman minuutin jälkeen päästään eteenpäin. Natalia tulee Jannen viereen mun rivin toiseen päähän, siis Antonin paikalle. Jannella pärisee, hän juo jotain kofeiinipitoista vitamiinijuomaa ja kehuu, että "vittu tää kolahtaa muhun kovaa tää, paremmin ku energiajuoma!". Kofeiinia on kuulemma vitun paljon.

Laitan siis ylös yhtä sun toista. Ja kirjoitan kaiken sellaisena kuin se tapahtuu. Jos kiroillaan, niin sitten kiroillaan. Eniten yritän keskittyä teksteihin: Mitä tarjotaan luettavaksi, mihin oppilaat tarttuvat. Miten tekstejä kommentoidaan (*näin paljon! miks tää on näin vaikeeta! mitä toi muka ees tarkottaa?*), milloin niiden kanssa jaksetaan ahertaa, milloin ei edes yritetä. Alan hahmottaa lainalaisuuksia: Markus kopioi aina Juholta, koskaan ei toisinpäin. Ruusu on aina vähän muita jäljessä. Janne ei kirjoita juuri mitään, mutta pysyy silti aivan hyvin kärryllä. Ja niin edelleen.

Aluksi on tietysti kummallista, että olen paikalla. Tuntuu, että oppilaat väistelevät minua. Se on toki viisastakin, luokkaan on juuri saapunut kaikin puolin opettajalta vaikuttava ihminen, joka istuu oppilaiden reviiirillä ja ”on tullut katsomaan ja kuuntelemaan arkea”. Haiskahtaa epäilyttävältä ja epäluotettavalta. Luokan rohkein laiteetaan kyselemään jotakin, muut kuulostelevat. Haparointi on molemminpuolista. Yritän tosi kovasti tehdä mukavan ensivaikutelman.

Västäräkissä läpimurto tapahtuu matematiikan tunneilla. Kaikki perustuu siihen, että osaan edelleen ratkaista toisen asteen yhtälön ja laskea prosenttilaskuja. Sille on nimittäin kysyntää. Aina tunnin alussa opettaja käy läpi uuden asian, ja sitten lasketaan. Moni tarvitsee apua, eikä opettaja voi olla monessa paikassa yhtä aikaa. Nousen pulpetista ja tarjoan varovasti apuani, ensin yhdelle, sitten toiselle. Lopulta olen puhunut melkein kaikkien kanssa ihan hyväntuulisissa tunnelmissa. Siitä alkaa välien lämpeneminen.

Ei alkusyksy silti mitään voittokulkua ole. Terveystiedon tunnilla oppilaat saavat tehtäväksi seurata somessa jotakuta terveysalan vaikuttajaa. Herää epätietoisuutta siitä, ketä voisi alkaa seurata. Tarjoan hövelisti listan ehdotuksia, mutta oppilaat eivät tunnista yhtään ehdottamaani nimeä. Saatamme olla samalla aaltopituudella prosenttilaskujen kanssa, mutta elämänpiirimme ovat erilaiset. Toisaalta hämmennys on molemminpuolinen: minäkään en ole koskaan kuulunut oppilaiden ehdottamasta Pernilla Böckermanista.

Osa opettajista vaikuttaa rennoilta ja varmoilta, vaikka olen pai-

kalla. Toisia jännittää, he vilkuilevat minua ja kirjoittamistani. Oma-
kin oloni on hetkittäin tukala. Kaikki näkevät, milloin kirjoitan ja
milloin en. Se, että naputan jotakin ja olen jollain tavalla (kiivaasti tai
laiskasti, katse näytössä tai ahnaasti luokan tapahtumissa), tulee aina
tulkituksi jotenkin. Huomaan, että yritän hymyillä rauhoittavasti, jos
olen syöksynyt erityisen kiihkeästi kirjoittamaan jotain. Välillä jään
tunnin jälkeen selittelemään opettajalle, mistä olin tänään erityisen
kiinnostunut.

Pari kertaa vuoden aikana näytän oppilaille, mitä olen kirjoitta-
nut. Ällistyneisyyttä muistiinpanojeni äärellä ei peitellä: ”Siis mä luu-
lin, että sä kirjat jotain järkevää. Mutta toihan on vaan sitä mitä
täällä tapahtuu!”

Västäräkki ja Huuhkaja

Kouluja on siis kaksi. Juuri nämä koulut valikoituvat mukaan vähän
sattumalta. Olin ryhtynyt etsimään mahdollisimman tavallisia kou-
luja; sellaisia, joita suurin piirtein koko ikäluokka käy, keskimääräi-
sen kokoisia, ei erityisen hyvä- tai huono-osaiselta alueelta. Tavalli-
suuden tavoittelun taustalla on tieto siitä, että suomalaiset koulut
ovat alkaneet eriytyä etenkin kaupungeissa. Tutkimukset osoitta-
vat, että osa perheistä väistää lähikoulusta toisaalle esimerkiksi pai-
notetun opetuksen tai kielivalintojen avulla. Lisäksi asuinalueille on
alkanut keskittyä hyvin ja huonosti voivia perheitä – kortteleiden ja
kaupunginosien väliset erot ovat aiempaa jyrkempiä. Suomessa lap-
set lähtökohtaisesti valikoituvat kouluihin kotiosoitteidensa mukaan.
Siksi asuinalueiden eriytyminen johtaa nopeasti myös koulujen eriy-
tymiseen. Halusin, ettei tutkimuskoulu olisi tässä suhteessa painottu-
nut kumpaankaan suuntaan.

Pyrin siihen, että monikielisten osuus ei tutkimusluokissa olisi
kovin suuri. Halusin onnistua eristämään ongelmaksi sen, että omalla
äidinkielellä lukeminen ja kirjoittaminen tuottaa hankaluuksia. Jos
yhtenä muuttujana on myös kielitaito, peli muuttuu jonkin verran.

Siksi valikoin kouluja, joissa maahanmuuttajien osuus on suomalaisittain tavanomainen.

Tutkijapiireissä tuskaillaan usein sitä, miten vaikeaa kouluun on päästä tekemään tutkimusta. Koulussa tutkitaan alaikäisiä ja usein sensitiivisiä aiheita, ja siksi lupaprosessi on melkoinen. Lisäksi koulu kiinnostaa monia tutkijoita, varsinkin helsinkiläiskouluihin tulijoita olisi välillä jonoksi asti.

Minulla käy tuuri, sillä saan koulut mukaan yhdellä sähköpostilla ja muutamalla tapaamisella. Lupamenettely solahtaa ketterästi läpi niin yliopiston juristilla, kuntien opetushallinnossa kuin kouluillakin. Tästä on kiittäminen ennen kaikkea rehtoreita ja opettajia. On kuitenkin sääli, etten voi kiitellä heitä julkisesti, sillä on tarkoin varjeltu salaisuus, keitä tutkittavat ovat. Siksi en voi paljastaa myöskään kouluja tai tutkimuspaikkakuntia. Annan kaikille erisnimille peitenimet, vaihdan siis opettajien, oppilaiden ja myös koulujen nimet uusiin. Aika usein koulujen peitenimet liittyvät kukkiin tai kasveihin, mutta minä päädyn lintuihin: toisen nimeän Västäräkiksi, toisen Huuhkajaksi. Niissä molemmissa on lämmin vastaanotto ja avointa mieltä koko vuodeksi tuppautuvan tutkijan suhteen.

Sain mitä hain. Huuhkaja ja Västäräkki eivät tosiaan ole kovinkaan uniikkeja, niiden kaltaisia peruskouluja on Suomessa parisen tuhatta. Ne ovat taajamansa ainoat yläkoulut, toinen koko kunnan ainoa. Kummankin yhteydessä toimii lukio. Kumpikaan koulu ei sijaitse isolla paikkakunnalla, paikkakunnista toinen on virallisen luokituksen mukaan keskisuuri, toinen pieni. Kuntien välillä on eroa sekä koulutusasteen että asukkaiden varallisuuden osalta. Huuhkajan kunnan asukkaat ovat vähemmän koulutettuja ja ansaitsevat vähemmän kuin Västäräkin kunnan asukkaat. Ero selviää Tilastokeskuksen aineistoista, mutta osaisin sanoa sen myös näppituntumalla. Se näkyy pienissä asioissa: nuorten pukeutumisessa, menopeleissä, välineissä, lomakuulumisissa.

Keskenään koulut näyttävät ja tuntuvat samalta. Ne ovat matalia, rakentamisen jälkeen laajennettuja kivitaloja. Siellä täällä on viher-

kasveja, jossain yksittäinen pingispöytä, seinällä oppilaskunnan mainoksia ja säännöistä muistuttavia lappuja. Minne tahansa katsoo, on auloja ja käytäviä ja niiden välillä palo-ovia. Laajennusten takia kerrokset ovat epäsymmetrisiä. Vielä monta viikkoa koulun alun jälkeen hämmästyin, kun löydän uuden portaikon ja sen takaa aulan, jossa en ole ennen käynyt.

Koulut ovat tavanomaisia myös siinä mielessä, että molempien ympärillä on pihaa, mutta vain vähän tekemistä. Pihalle mennään joukolla vain kerran päivässä, kun on pakollinen ulkovaikku. Muuten pihalla notkuvat lähinnä ne, jotka pyörivät mopoparkissa tai tupakkapaikalla. Kouluun tullaan bussilla, jalan, autokyydillä, mopolla, jotkut mopoautoillaan. Keskustaan ja lähikauppaan on kävelymatka. Siitä on hyötyä, sillä jos ruoka ei maistu, voi lompkia lähikauppaan hakemaan energiajuoman ja valkosipulipatongin tai paketin halvimpia keksejä. Onko touhu sallittua? Ei tietenkään. Onko se silti suositua? Tietenkin on.

Tutkimuskouluissa on neljä yhdeksättä luokkaa. Pyysin, että saisin osallistua molemmissa kouluissa sen luokan arkeen, jossa eniten on ongelmia lukemisessa ja kirjoittamisessa. Pian valkenee, että se tarkoittaa myös sarjan levottomimpia luokkia. Meno on tällaista:

Opettaja puhuu Eino Leinon elämästä, etenkin surkeista loppuvaiheista: "...sit hän alko kääntyä sisäänpäin."

Verner: "Siis mitä kääntyä?!"

"Niin siis tää on tämmönen metafora."

Helkavirsien kohdalla puhutaan Kalevalasta, että niissä jäljiteltiin kalevalaista tyyliä.

Ruus: "Siis eikö Eino Leino kirjottanu Kalevalaa? Kuka se sit oli?"

Jannekin tietää nimeltä runon Lapin kesä. Sitä osataan laulaa hoilotella myös Kukka-Maaria-Kristiina-Juulia-sektorilla, vaivaiskoivutkin muistetaan. Hetken päästä joku laulaa Nocturnea. Jotenkin somaa.

Tämä tunti pitäisi taas videoida. On todella levotonta. Janne huutaa Kristiinalle, että joku Sipe ei ole toistanut hänen snäppiään. Kukka-Maaria letittää Juulian tukkaa. Kristiina kiskoo kaihtimia auki. Jannea kiinnostaa, mitä ikkunaan on heitetty ja kuka heitti (opettaja: ”anna sen olla, tämä on käsitelty jo monta viikkoa sitten”). Kukka-Maaria koettaa vastata kysymykseen, mutta takeltelee ja hihittää. Andrei nukkuu pöydällä. Minttu katsoo varmaan jotain sarjaa puhelimesta, hän nojaa seinään ja tuijottaa pitkään puhelinta neppaamatta, nappi korvassa.

Tällä oppitunnilla meininkiä riittää. Ei aina ole näin levotonta, mutta hilpeää ja riehakasta on usein. Kuten opettajan töissä ylipäänsä, saan nauraa kouluvuoden aikana usein. Käytännössä joka tunnilla tapahtuu jotakin huvittavaa. Olen tehnyt monenlaisia ihania töitä, mutta tutkimusvuosi on kaikista työvuosistani ehdottomasti hauskin.

Ei ole tavatonta, että rinnakkaisluokkien joukossa alkaa muotoutua rauhallisempia ja levottomampia luokkia. Yläkoulussa se johtuu esimerkiksi siitä, että alakouluja on enemmän kuin yläkouluja ja luokat menevät uusiksi yläkouluun siirtyessä. Ryhmäjaoissa otetaan huomioon monia seikkoja, esimerkiksi kieli- ja valinnaisainevalinnat, tuen tarpeet, sosiaaliset suhteet, koulukyydit ja kiusaamiset. Päätökset tehdään osin sokkona, sillä opettajat tutustuvat oppilaisiin vasta näiden saavuttua. Lisäksi oppilaiden väliset suhteet muuttuvat koko ajan. Niinpä toisinaan käy niin, että lopputulos on epätasainen. Synyy levottomia ja rauhallisia luokkia, on avoimia ja hyviä välejä ja on kireää ja kyräilevää.

Sekin on tavallista, että yläkoulun aikana luokkajakoihin tulee muutoksia. Aina joku muuttaa ja joku siirtyy erityisopetukseen, peruskoulun lopun lähestyessä myös jopoon eli joustavaan perusopetukseen. Jos ryhmäjako ei toimi ollenkaan, se on toki mahdollista pyöryttää uusiksi. Suhteellisen harvoin niin kuitenkaan tehdään, ainakaan kesken vuoden. Muutos on iso niin opetusta, lukujärjes-

tyksiä kuin oppilaiden sosiaalisia suhteitakin ajatellen. Siksi voi olla helpompaa pyörittää epätasaisia luokkia sen sijaan, että ryhmäjakoja uudistettaisiin rajusti.

Molemmat tutkimusluokat ovat siis levottomia. Ei luokissa silti mikään viidakon laki vallitse. Työn väistely on ehkä toiminnan perusvire, mutta vain harvoin tunnelma on oikeasti äkäinen tai varautunut eikä koskaan aggressiivinen. Työn äärellä pikemminkin koetetaan pitää mahdollisimman mukavat olot, niin kuin vaikka tällä äidinkielen tunnilla, jolla tarkoitus on yhdessä analysoida kolumnia:

Siirryn Andrein, Vernerin, Niklaksen ja Jannen viereen. Vernerillä ja Andreilla on teksti esillä, Niklaksella ja Jannella ei. Herää yleistä epätoivoa yhteisen työskentelyn äärellä, Juulia puuskahtaa että ”mä oon huono”. Opettaja kannustaa kysymään, jos on epäselvyyksiä. Yhteinen työskentely jää pitkälti Tildan ja opettajan väliksi. Vernerillä ja Niklaksella on taas teroitusprojekti meneillään, teroittavat ilmeisesti koko penaaan tällä tunnilla. Opettaja keskeyttää tämän varttitunnin jälkeen ja nostaa teroittimen pois.

Sivumennen sanoen teroittaminen on toimi, jonka nerokkuus on pantu merkille myös aiemmissa kouluetnografoissa. Kun oppilas haluaa väistää työskentelyä, teroitus on siihen loistava keino. Teroittimen käyttöä kun ei voi kieltää, sehän on välineenhuoltoa, kuten nuorisotutkija Petri Paju kirjoittaa. Niinpä hidas ja perusteellinen teroitus voi suojata työskentelyltä useita minuuksia. Samaa sarjaa on vessassa käyminen; sekin on toimi, jota opettaja ei voi hevin kieltää.

Huuhkajan koulun luokka on aika pieni, alle kaksikymmentä oppilasta. Se johtuu ennen kaikkea siirroista jopolle ja erityisopetukseen. Jäljelle on jäänyt luokka, jota edelleen pidetään opettajainhuoneessa ikäluokan hankalimpana. Tai itse asiassa ehkä vielä hankalampaa: jotkut opettajat sanovat, että yhtä tiukasti työstä kieltäytyvää luokkaa ei ole ennen nähty. Luokka tuntuu olevan aika tiiviisti poteroitunut. Joukosta erottuu kolme selvärajasta porukkaa. Yhdessä